Historical Jewish Press (JPress) of the NLI & TAU

ספרים * ספרים * ספרים * ספרים * ספרים * ספרים * ספרים * ספרים * ספרים * ספרים * ספרים * ספרים

המשוררים כבני אדם

מאת **גיטה אביגור**

„שיח משוררים", בעריכת יעקב בסר, הוצאת „עקד".

הרבה פעמים אני מציינת בעצב לעצמי, כי האינטלקטואל הישראלי מצוי הרבה יותר ברכילות הספרותית סביב דמויות כגון מיילר, סרטר, גראס — מאשר במאורעות מסמרי-השיער המתהוללים בקרייה סכר שלנו. לכל היותר עוד זוכרים איזו גירסת־ילדות על הריב המפואר שבין ביאליק ושלונסקי. (אפשר אמנם לומר, כי נטייה זו תופסת אצלנו בכל השטחים — הישראליות המעלעלת בשבועונים וירחונים למיניהם מצויות וודאי יותר במעשיה של ז'קלין אונסיס מאשר במעשיה של הגברת מרים אשכול, למשל). אבל, צחוק בצד, גם בכל הנוגע לצדדים הרציניים של היצירה ממש, משמשים מרבית היוצרים שלנו לגבי הקהל הרחב בתפקיד הנעלם והבלתי ידוע. והרי זו כבר כשלעצמה סיבה מספקת להוצאת הספר „שיח משוררים".

יש בספר ראיונות עם 13 משוררים (מי שאינו אוהב את המספר 13, יכול להתנחם בעובדה שמדובר ב-12 משוררים ומשוררת אחת) אשר, להוציא אחד מהם, נערכו בידי יעקב בסר; הראיון האחד היוצא מכלל זה הוא הראיון עם יעקב בסר עצמו, אשר מסיבות מובנות לא נערך על־ידי בסר עצמו, אלא ע"י שניים מן המרואיינים האחרים.

האם דברי משורר על עצמו ועל דרך עבודתו (ואין זה מתיחס אך ורק למשורר, אלא לכל אמן שהוא) באמת יש בהם כדי לתרום להבנת יצירתו? שאלה זו כבר העסיקה רבים, והדעות בנידון חלוקות. ברור שכל הכרות מקרוב פוגמת במידת האובייקטיוויות — אבל האם הבנה והערכה באמת צומחות רק על רקע האובייקטיוויות המוחלטת? מכל מקום, בין אם נכריע לכאן ובין אם נכריע לשם, יש עניין בראיונות המובאים בספר. מן הראוי להוסיף בשבחו של הספר, כי הוא קריא בהחלט — תכונה אשר לא תמיד ראיונות מצטיינים בה.

כמעט כל הראיונות בנויים על מספר שאלות יסוד, אלא שאין הם מבנה בוקשה מדי; וכך אפשר להשוות דעותיהם של משוררים שונים באותו עניין, עם שהשיחה קולחת באופן טבעי פחות או יותר. העובדה שמרבית המשוררים אשר רואיינו לא הפגינו אהבה עזה כלפי המבקרים שכתבו עליהם רעות, ודאי היתה צפויה. לעומת זאת, דרכו של כל משורר ומשורר אל השירה היתה רצופה מכאובים ביחס לסופר ואפתעות ביחס לקורא.

בתנאים המיוחדים שלנו לובשת הפרובלמטיקה של המשורר (והסופר) חריפות משנה: חלק ניכר מבין האמנים בשפה העברית אינם כותבים בשפת האם שלהם. ילידי ארצות שונות, עברו את גתיב היסורין משפה לשפה. אם משורר הכותב בלשון שאותה שמע מפי הוריו חייב לכבוש את השפה, ותהליך זה אינו קל — על אחת כמה וכמה משורר, אשר כותב בשפה שבה לא שרו לו שירי ערש. בספרות העולם חמהים על תופעות כגון קונרד ונבוקוב, ואילו אצלנו מעשה של יום יום היא. לא כל הסופרים המרואיינים נתנסו באותם קשיים במעבר משפה לשפה. יחיאל מר, טוביה ריבנר — מספרים על דרך קוצים. שלמה טנאי, שהגיע ארצה בגיל צעיר, הסתגל בקלות. עוזר רבין, אשר לכאורה לא היה צריך להתנסות במעבר קשה, שהרי אף הוא הגיע לארץ ישראל כילד קטן, נאבק עם הלשון ועם היצירה. ממילא בעית הלשון קשורה באופן אמיץ עם בעית היצירה עצמה. יש משוררים שהיצירה „באה להם" ביתר קלות מאשר לאחרים — ואין בעובדה זו כדי להעיד על טיבה של היצירה, לא לחיוב ולא לשלילה.

שעה שדרכם של יוצרים אל הייצירה האמנותית היא תמיד בעלת עניין, הרי השאלה על יחסינו עם הערבים היתה חריגה לגמרי ובהחלט מיוחדת בהקשר זה. וודאי שהמשורר, ככל יוצר אחר, הוא פרי תקופתו ולדעותיו יש מקום ביצירתו. אך לערבב לפתע שאלה פוליטית בשיחה המכוונת להשוף את שרשי החוויה היצירתית הוא עניין מופרך מעיקרו. דומני שדי לנו בפרובלמטיקה היהודית המיוחדת, שהיא אינה קלה כלל וכלל, ועדיין אין אנו רואים באופק אף את קצה פחרונה. הטראומה הכבדה של השואה, קיבוץ הגלויות, המתח העדתי, המריות והבידוד של עם הנתון במצור מתמיד, הריחוק ההולך וגובר (למרות כל המלים היפות) בין הישראלי בישראל לבין היהודי בתפוצות, היחס הצבוע אל המסורת היהודית, האלימות שבחיי יום יום שלנו — הם אך חלק קטן מן המשא אשר מעיק על כתפינו. מי שסבור, כי העימות בינינו לבין הערבים הוא ראשית ואף אחרית צרותינו — הריהו אופטימיסט מאין כמוהו.

לא כל הראיונות שנכללו בספר שווים מבחינת איכותם ומבחינת המושג שיש בכוחם לתת על המשוררים. הראיון עם יהודה עמיחי הוא קצר וקטוע ובוודאי אין בו כדי לקרב את הקורא אל יצירת עמיחי או כדי להעמיק את הבנתו בה. ולחבל שמשורר בעל שיעור קומה כעמיחי יצא כאן מקופח כל כך. הראיון עם יחיאל מר הוא יותר טיוטה לראיון מאשר ראיון — יחיאל מר כבר לא היה בין החיים כאשר יצא הספר; ייתכן שזו הסיבה. הראיון עם עוזר רבין הוא ראיון סימפאטי מאוד — אולי משום שלבטי היצירה באים בו לידי הדגשה רבה.

שאלה מעניינת היא שאלת התיחסותם של משוררים לפרוזה. אתדים מהם רואים בפרוזה אפשרות של ביטוי גרחב ומדויק יותר, כמו אית־מר רעוז-קסט. כנגדם יש שעולבים בפרוזה ומבקשים לגרוע מחשיבותה בהשוואה לשירה, כמו שולמית הראבן. ומשה בן־שאול רואה את כתיבת הפרוזה שלו כביטוי שירי בעיקרו. ויש אפילו גלוי לב, תבוא עליהם הברכה, המודים בפה מלא כי כיום קשה להבחין בין שירה ובין פרוזה. סתם אדם לא יעז לומר זאת, אך למשורר מחול. כאן המקום לצטט את דבריו של פרוזאיקן מובהק על המשוררים; והלוא כך אומר עגנון ב„ספר המדינה": „אף המשוררים לא חבקו יד, הכו בחרזים מצד אל צד, מי ימנה מספרם, מי יזכור את כולם, אפילו לבנו רחב כפתחו של אולם, אך קולם הולך על ארחות מסלולם, כל צפרדעי מצרים לא יגיעו לקרסולם".

ככמרבית ספרי „עקד", יצא הספר במתכונת נאה. אוהבי שירה (ואולי גם פסיכולוגים) ימצאו בו עניין.